

Signatur, kunnskap, pedagogik og forbedring

Thomas Nordahl
Professor, SePU, Høgskolen i Hedmark

Ole Hansen
Prosjektleder, Laboratorium for forsknings-
basert skoleutvikling og pædago-
gisk praksis (LSP), Institut for Læring
og Filosofi ved Aalborg Universit

Anne-Karin Sunnevåg
Førstelektor, Senter for praksis-
rettet utdanningsforskning
(SePU), Høgskolen i Innlandet

Paideia - Tidsskrift for profesjonell pedagogisk praksis er et fagtidsskrift som ble etablert i 2011 i et samarbeid mellom SePU ved Høgskolen i Innlandet, LSP ved Aalborg Universitet, RCIW ved Högskolan i Borås og forlaget Dafolo. Tidsskriftet har kommet med to nummer hvert år fra 2011 til i dag, og det har vært god tilgang på artikler. Paideia har hatt til hensikt å bidra med forskningsbasert kunnskap om pedagogisk praksis og barn og unges læring og utvikling i barnehage og skole. Gjennom fagfelleverderte artikler skulle nordiske og internasjonale forskere bidra med artikler med relevans for praksis og ansatte i barnehager og skoler. Samtidig hadde, og har, også Paideia en ambisjon om å holde et høyt akademisk nivå.

Paideia har slik hatt en meget ambisiøs hensikt; både å være relevant for praksisfeltet i skole og barnehage og samtidig holde et høyt akademisk nivå og være av interesse for pedagogiske forskere. Denne todelte ambisjonen skiller Paideia fra andre fagfelle-tidsskrifter, ettersom øvrige tidsskrifter primært er for forskerfellesskapet. I dette jubileumsnummeret trekker vi fram noen av artiklene i denne perioden som

forhåpentligvis uttrykker at både den akademiske og praktisk pedagogiske ambisjonen er realisert.

Navnet «Paideia» er hentet fra den antikke greske kulturen og begrepet både var og er et ideal for menneskelig oppdragelse, læring og utvikling. Paideia kan i stor grad betraktes som en grunnleggende pedagogisk tilnærming til barn og unge sin læring og utvikling. I sitt voluminøse verk om Paideia og idealene i den greske kulturen uttrykker Werner Jaeger:

”Pedagogiske institusjoner har som oppgave å utvikle mennesker, ikke som individer, men som menneske.” (Jaeger, 1965, *forfatterens oversættelse*)

I dette ligger det at de pedagogiske institusjonene må vektlegge og utvikle det felles menneskelige. Det felles menneskelige er behov og verdier vi alle har, og utvikling av dette felles menneskelige vil bidra til å skape rom for alle i fellesskapet. Mennesket betraktes som en nødvendig del av en helhet og i dette som en del av et sosialt fellesskap. Skolens og barnehagens oppgave vil være å gi mennesket kunnskaper, ferdig-

heter og holdninger som gjør det i stand til å delta i fellesskapet og håndtere de utfordringer den enkelte møter. Om utdanningen skal lykkes med dette i dag, bør vi være mer opptatt av hva vi har til felles og mindre opptatt av forskjeller, ulikheter, vansker og diagnoser.

Paideia og det felles menneskelige handler om anerkjennelse, mestring, tilhørighet og tilknytning mellom mennesker. Dette nødvendiggjør et oppdragsideal som kan realisere og videreutvikle de sosiale fellesskapene vi alle er en del av, samtidig som det stilles krav og uttrykkes forventninger til den enkelte. Til dette trengs lærere og andre ansatte i pedagogiske institusjoner som gjennom sin praksis kan bidra til å oppdra og utvikle mennesker som kan møte utfordringer vi alle står overfor i livet. For å kunne møte disse behovene krever det at ledere, lærere og andre voksne i barnehager og skoler har tillit til at alle barn og unge har mulighet til å utvikle seg til noe mer enn det genetiske forutsetninger og ytre levekår tilsier. Dette er en forutsetning for å realisere det potensial for læring og utvikling som finnes i oss alle. Tidsskriftet Paideia har hatt og har som ambisjon å formidle kunnskap som kan bidra til at både ansatte i barnehage og skole kan utgjøre en forskjell for barn og unge og realisere det potensial som finnes innenfor fellesskapets rammer.

I dette jubileumsnummeret har vi plukket ut 12 av de artiklene som er publisert i til sammen 22 utgaver av tidsskriftet. Vi mener disse artiklene er representative innenfor ulike faglige tema der tidsskriftet har engasjert seg. Videre har artiklene etter vår oppfatning god forskningsmessig og praktisk relevans, og de holder et godt faglig nivå. Artiklene er fordelt og knyttet sammen innenfor fire tema; (1) samfunnsperspektiv på utdanning, (2) kvalitet i barnehagen, (3) inklusjon og (4) anvendelse av forskningsbasert kunnskap.

Samfunnsperspektiv på utdanning

Barnehager og skoler har målsettinger som innebærer at de har åpenbart klare funksjoner i samfunnet. Vi driver ikke barnehage og skole kun for at barn og unge skal lære og at foreldre skal ha en enklere hverdag. Samfunnsfunksjonen innebærer også at utdanningssektoren skal bidra til fellesskapet og utvikling av samfunnet. I barnehager, grunnskoler og videregående opplæring skal alle få likeverdige muligheter til videre utdanning, kvalifisering til arbeidsmarkedet, deltakelse i demokratiske prosesser og kunnskaper og ferdigheter til å videreføre og videreutvikle det fellesskapet og de fellesgoder vi har i samfunnet.

Denne samfunnsfunksjonen er ikke bare en oppgave som er gitt barnehager og skoler. Enten vi vil eller ikke, vil kvaliteten på barnehager og skoler få konsekvenser for hvilket samfunn vi får i framtiden. Hvis barnehagen og skolen ikke fungerer som demokratiske institusjoner og gir alle like muligheter, vil det få konsekvenser for vårt demokrati og mulighet for sosial likhet og sosial mobilitet i samfunnet. Hvis barnehager og skoler ikke vektlegger kunnskaper, ferdigheter og holdninger som er i samsvar med utviklingstrekk og verdier i samfunnet, vil det få konsekvenser for arbeidslivet, fellesskapet og demokratiet.

For å belyse utdanningens samfunnsfunksjoner har vi valgt en artikkel av Thomas Ziehe. Han er professor i pedagogikk ved Institutt for utdanningsvitenskap, Leibniz Universität Hannover og publiserte i det første nummeret av Paideia (1/2011) artikkelen «*Tidstypiske oppfatnings- og handlingskriser hos ungdommer*». Forfatteren argumenterer for at skolen i dag er mer frigjort fra gamle tradisjoner og normer, men samtidig er elevene overgitt til flere valg og et økende krav til selvstendighet. Ungdommens forventninger er ikke alltid realistiske og kan medføre defensive valg og opplevelse av skam hvis de møter motgang. Det vil si at når valgmulighetene er store i skolen og den enkelte elev får et stort ansvar, risikerer vi at barn og unge

flykter inn i en digital verden i stedet for å delta aktivt i skole og samfunn. Slik kan vi si at Ziehe mener at skolen i dag må vektlegge normer og verdier som er vesentlige både for den enkelte og for samfunnsdeltagelse.

En avgjørende funksjon ved utdanningssystemet er at det bidrar til en best mulig deltagelse i arbeidslivet og dermed vekst og velferd i samfunnet. For å lykkes med dette er det avgjørende at barn og unge fullfører og består skolegangen. Professor Niels Egelund, tidligere direktør for Center for Strategisk Uddannelsesforskning, Institut for Uddannelse og Pædagogik, Aarhus Universitet argumenterer i artikkelen «*Gen-nemførelse i uddannelsessystemet – hvilke barrierer er der?*» i Paideia (2/2011) for hvorfor en styrking av utdanningsnivået i Danmark er vesentlig. Egelund uttrykker tydelig at utdanning er en kilde til framtidig vekst, demokrati og velferd i samfunnet. Derfor er det avgjørende at folkeskolen (grunnskolen) er i stand til å gi elevene kompetanser som betyr at de kan gjennomføre ungdomsutdanningen (videregående opplæring).

Kvalitet i barnehagen

De siste tiårene har det vært en betydelig endring i barnehagenes oppgaver og ikke minst i den andel av barn som går i barnehagen. For om lag femti år siden var det en relativt liten andel av barn i Skandinavia som gikk i barnehage, og barnehagen hadde få klare oppgaver ut over at barn skulle få oppleve omsorg og muligheter for utfoldelse. I dag går nesten alle barn i barnehagen fra de er ett år og til skolestart, og de nye rammeplanene uttrykker tydelig at barnehagen har viktig målsettinger både for det enkelte barn og for samfunnet.

Det eksisterer også kunnskap i dag som eksplisitt uttrykker at det barn lærer av kunnskaper og ferdigheter i barnehagen og hvordan de generelt utvikler

seg, også har konsekvenser for hvordan de klarer seg i skolen. Videre er det også avgjørende barn møter trygge og kompetente voksne som sørger for at barn trives og får god språklig, sosial og motorisk utvikling og læring. Slik kan vi si at barnehagen nå er en del av samfunnets utdanningssystem, og at kvaliteten på det pedagogiske arbeidet i barnehagen er av avgjørende betydning. Av den grunn har vi i dette jubileumsnummeret også løftet fram barnehagekvalitet som et eget faglig tema.

Kvalitet i barnehagen dreier seg om alle aktiviteter og situasjoner i barnehagen, og er ikke kun uttrykk for spesifikke målrettede pedagogiske opplegg. I artikkelen «*Hva betyr gode hverdagsituasjoner i barnehagen for de yngste barna?*» fra nummer 12/2016 beskriver May Britt Drugli, professor i pedagogikk ved NTNU, hvordan barnehagen har blitt en viktig arena som i stor grad er med på å påvirke barns trivsel og læring. Hun retter her særlig oppmerksomheten mot barnehagens rutinesituasjoner, og hva god kvalitet i disse situasjonene innebærer for de yngste barnas trivsel og utvikling.

I drøftinger om hva som er viktig for kvalitet i barnehagen vektlegges både strukturell kvalitet som økonomi og bemanningsnormer og prosesskvalitet med vekt på den pedagogiske praksis og relasjoner mellom barn og mellom barn og voksne. Sonja Sheridan, professor ved Institutt for utdanning, kommunikasjon og læring Universitetet i Gøteborg, har publisert artikkelen «*Ett intersubjektivt perspektiv på pedagogisk kvalitet relatert till centrala kvalitetsfaktorer i förskolan*» i nummer 12/2016. Hun retter søkelyset mot hvordan forskning om kvalitet i barnehagen har bidratt til en forandring i synet på hva som er de sentrale faktorer for god barnehagekvalitet. Strukturelle faktorer som lokaler, personalets utdanning og antall barn ses stadig som viktig, samtidig med at kompetanse- og relasjonelle prosesser er kommet mer i fokus.

Når kvalitet i barnehagen er avgjørende for barns læring og utvikling i både nåtid og framtid, vil det være avgjørende å utvikle kunnskap om ikke bare hva kvalitet er, men også om hvordan kvalitet kan utvikles. Charlotte Ringmose, professor ved Institutt for Kultur og læring, Aalborg Universitetet, presenterer i nummer 19/2020 artikkelen «*Daginstitutionernes arbejde med at skabe forbedringer*», en undersøkelse hvor man ønsker å få innsikt i hva det betyr når det arbeides med å forbedre praksis med henblikk på å utvikle kvalitet i pedagogiske læringsmiljøer. Det gis innsikt i hva som ligger bak, når noen institusjoner løpende utvikler seg og forbedrer kvaliteten, og andre ikke gjør det.

Inklusjon

En viktig begrunnelse for etableringen av dette tidskriftet handlet om å bidra til utvikling av inkluderende fellesskaper i barnehager og skoler. Fellesskapets betydning for individets læring og utvikling betones også sterkt i forståelsen begrepet Paideia og lik pedagogikkens oppgave. Både fellesskapets betydning og inkludering kan forstås som en grunnleggende tanke- og handlemåte som skal prege all pedagogiske aktivitet i barnehager og skoler.

Dette innebærer at alle barn og elever skal delta aktivt i fellesskap med andre barn og voksne i barnehagen og skolen. Barn og elever skal være språklig og faglig inkludert ved at de skal delta i pedagogiske aktiviteter og undervisning sammen med andre, og ikke minst ha et reelt og opplevd læringsutbytte. De skal også være en del av og ha deltakelse i sosiale fellesskap med jevnaldrende i barnehagen og skolen. Videre er det vesentlig å påpeke at barn og elever også skal ha en opplevd inkludering forstått som at de selv skal ha opplevelsen av å høre til og bety noe. Dette er utfordrende målsettinger for både barnehagen og skolen, men nødvendige for barn og elever.

Denne betydningen av inkludering har den senere tid blitt sterkt aktualisert gjennom de forferdelige krigshandlingene som foregår i Ukraina og de mange millioner mennesker som nå er på flukt. Ukrainske barn og unge kommer til Skandinavia, og det vil være avgjørende at de inkluderes så hurtig som mulig i barnehager og skoler. Her kan de få gode muligheter til å oppleve trygghet og trivsel og samtidig lære og utvikle seg som demokratiske medborgere.

Inkludering og spesialundervisning er to pedagogiske tema som alltid har vært nært knyttet til hverandre, og som ofte også innebærer en motsetning. Peder Haug, professor i pedagogikk ved Høgskulen i Volda, retter i sin artikkel i nummer 14/2017 «*Kva spesialundervisning handlar om*» fokus på spesialundervisning. Søkelyset er på hva spesialundervisning dekker over, og hvilke funksjoner spesialundervisningen har i skolen. Dette gjøres via en oppsummering av resultater fra forskningsprosjektet SPEED («*The function of special education*»). Hovedfunnet er at kvaliteten på opplæringen varierer mye, spesialundervisningen gir et avvikstempel for mange, og at det er en manglende sammenheng mellom ordinær undervisning og spesialundervisning.

Det er slik Peder Haug påpeker at spesialundervisningen åpenbart har konsekvenser for elevene som ikke nødvendigvis bidrar til inkludering og god læring. Camilla Björk-Åman, førsteamanuensis ved fakultet for lærerutdanning, kunst og kultur ved Nord universitet, drøfter i sin artikkel i nummer 8/2014 «*Inkludering – mer än ett specialpedagogisk spørsmål?*» om inkludering i større grad skulle frikobles fra spesialpedagogikken. Det redegjøres for og diskuteres resultater av et forskningsprosjekt, hvor inkluderende utdanning står i fokus.

Spørsmål omkring inkludering har vært til både politisk og pedagogisk debatt over lang tid, og debatten

har ofte bidratt til utvikling av nye begreper og tilnæringsmåter som skulle løse utfordringene med inkludering. Ole Hansen, spesialrådgiver ved Institutt for kultur og læring Aalborg Universitetet, og professor Lars Qvortrup, ved Århus Universitet, gir i deres artikkel i nummer 5/2013 «*Inklusion i Danmark – hvilke konsekvenser har begrepsdefinitioner for den pædagogiske praksis?*» et overblikk over den danske folkeskoles inklusjonshistorie og anskueliggjør hvilke konsekvenser forskjellige begrepsdefinisjoner har for den pedagogiske praksis.

Det kan ut fra forskning sies å være en sammenheng mellom fallende resultater i elevenes læring og en økning i grad av utskillelse i segregerte undervisningsformer. Lektor Elisabeth Persson og professor Bengt Persson fra Högscholan i Borås beskriver i deres artikkel i nummer 2/2011 «*Inkludering för ökad måloppfyllelse ur elevperspektiv*» utviklingen i den svenske kommunen, Essunga. Kommunen har i årevis vært på bunn blant Sveriges 290 kommuner når det gjelder resultatene fra nasjonale prøver, og samtidig hatt en høy grad av utskillelse av elever til spesialklasser og små grupper. I et forskningsinformert samarbeid mellom forskere og praktikere viste resultater hvordan kommunen klarte å skape et inkluderende læringsmiljø for alle elever. I denne perioden, hvor inkluderingsprinsipper ble styrende for utviklingen, gikk kommunen fra bunn til topp på de nasjonale målingene tilknyttet elevenes læring.

Anvendelse av forskningsbasert kunnskap

Forskningsbasert kunnskap i pedagogikk og pedagogisk praksis har ikke hatt alltid stått i et nært og naturlig forhold til hverandre. Det kan forklares og forstås på en rekke ulike måter. På den ene siden kan det med god grunn hevdes at mye pedagogisk forskning ikke har vært profesjonsorientert og at den dermed har hatt lite relevans for praksisfeltet. Videre har mulig anvendelse av forskningsbasert kunnskap vært

knyttet til en metodediskusjon der det f.eks. hevdes at kvantitativ forskning ikke kan belyse de særegne pedagogiske kvalitetene ved praksis.

I praksisfeltet har funn og konklusjoner i pedagogisk forskning til dels blitt sett på som en trussel mot lærernes metodefrihet og pedagogiske skjønn, og det har også blitt sådd tvil om forskningsresultater knyttet f.eks. lærertetthet og klassestørrelse. Forskningsbasert kunnskap har et internasjonalt grunnlag, og det blir ofte argumentert med at det er så store kulturelle forskjeller mellom land at kunnskapen ikke er overførbar. Det kan hevdes at mye av den debatten omkring pedagogisk forskning har dreid seg mer om utfordringer ved forskningen og anvendelsen av den, enn det har dreid seg om betydningen av viktige, substansielle funn.

Vi har her valgt tre artikler som drøfter utfordringer og motsetninger mellom pedagogisk forskning og praksis. Disse artiklene belyser utfordringene og forsøker å imøtegå en del misforståelser omkring forskningsbasert kunnskap. Samtidig gis det her også noen føringer på hvordan pedagogisk kunnskap kan anvendes og hvilke betingelser som bør være til stede.

Da kunnskapsoversikten «Visible learning» kom i 2009 ble den sett på som verdens mest omfattende sammenfatning av pedagogisk forskning. Boken fikk stor internasjonal oppmerksomhet og i årene etter 2009 har «Visible learning» satt premissene for pedagogiske debatter i både forskningsfeltet og blant profesjonsutøvere. John Hattie er professor og leder av Melbourne Education Research Institute på Universitetet i Melbourne, og i artikkelen i nummer 9/2015 «*Synlig læring i dag*» presenter han historien om synlig læring og forholder seg til mye av den kritikken som er blitt fremsatt. Artikkelen har til hensikt å gi et grunnlag for å forstå forskningsbasert kunnskap og hvordan denne kunnskapen kan anvendes i praksis.

Det eksisterer i dag mye forskningsbasert kunnskap om hvilke pedagogiske tilnæringsmåter i skolen som er hensiktsmessig for elevenes læring. Thomas Nordahl, professor og leder av Senter for praksisrettet utdannings forskning (SePU) ved Høgskolen i Innlandet, presenterer og analyserer i sin artikkel i nummer 9/2015 «*Visible Learning som grunnlag for evidens og forbedringsarbeid i utdanningssystemet*» hvorfor et fokus på læring er avgjørende i utdanningssystemet. Forskningen viser at det er en sterk sammenheng mellom læring og mestring i skolen på den ene side og den enkeltes framtidige livskvalitet på den andre siden. I artikkelen argumenteres det for at denne forskningsbaserte kunnskapen bør oversettes og anvendes slik at alle elever får realisert sitt potensial for læring.

Begrepet evidens brukes ofte om forskningsbasert kunnskap som har søkelyset på hva som virker i undervisningen. Professor Terje Ogden ved Atferdssenteret Unirand, Universitet i Oslo, beskriver i artikkelen i nummer 06/2013 «*Fra forskningsbasert kunnskap til pedagogisk praksis*» hva evidensbaserte undervisningsstrategier er og forutsetningene som denne forskningen bygger på. Her påpekes det at det ikke finnes noen enkle løsninger på pedagogiske utfordringer, og at lærere trenger et repertoar av forskningsinformerte metoder som de kan anvende og knytte til erfaringsbasert kunnskap.

Vi håper at dette utvalget av artikler kan være til inspirasjon og nytte for både lærere, ledere og forskere, og at vi her har lykket med å presentere både kunnskap om og for pedagogisk praksis i barnehage og skole.

Litteratur

- Jaeger, W. (1965). *Paideia - The Ideals of Greek Culture*. Oxford: Oxford University Press.
-